

U rybníka

PhDr. Kamila Balharová, ZŠ Tábořská, Praha

Ilustrace Michaela Balogová-Suchoňová, Třinec

Dominantní průřezové téma	Osobnostní a sociální výchova
Vztah k dalším průřezovým tématům	Environmentální výchova
Ročník	1. ročník
Časový rámec	projektový den – 4 vyučovací hodiny

Anotace

Prostřednictvím tohoto projektu žáci rozvíjí dovednosti pro učení – schopnosti poznávání, sluchové vnímání, zrakové vnímání, pozornost, soustředění a zapamatování, což jsou nutné předpoklady a dovednosti pro učení a studium.

Klíčové pojmy příspěvku

sluchové vnímání, zrakové vnímání, pozornost, paměť, orientace

Obsah

Metodika

1. Motivace
2. Sluchové vnímání
3. Zrakové vnímání
4. Orientace a vybavování matematických představ
5. Zapamatování
6. Závěr

Materiál

Pracovní listy pro žáky č. 1–4

Metodický přehled

Klíčové kompetence	k učení, komunikativní, sociální a personální, pracovní
Mezioborové vztahy	Jazyk a jazyková komunikace, Matematika a její aplikace, Prvouka, Výtvarná výchova, Svět práce
Výukové metody a strategie	frontální i skupinová práce Tematické okruhy Osobnostní a sociální výchovy jsou členěny do tří částí, které jsou zaměřené na osobnostní, sociální a mravní rozvoj. Tento příspěvek se zaměřuje na osobnostní rozvoj, a to konkrétně na rozvoj schopností poznávání. Hry a cvičení zde obsažená rozvíjí smyslové vnímání, pozornost, orientaci, soustředění, zapamatování, což jsou všechno dovednosti potřebné pro učení a studium. Vedle rozvoje jednotlivých oblastí mohou cvičení odhalit učiteli oblasti, kde jsou žáci úspěšní a na kterých lze přednostně ve výuce stavět, a oblasti, kde více žáků selhává a které je pak vhodné pravidelně procvičovat a rozvíjet.
Co potřebujeme	šátek na zavázání očí, nůžky, lepidlo, papíry A4, vodovky, pastelky, fixy, čtvrtky

1. Motivace

Učitel seznámí žáky s tím, že se celý dnešní den budou **pohybovat u rybníka** – v jeho říši – a **seznámí se s bytostmi, které tam žijí**. Stejně jako my lidé budou dnes vyjadřovat své pocity. Žáci budou zjišťovat, které úkoly a hry jim jdou dobře a které hůře, a výsledky si zaznamenají obrázky v rámci reflexe. Téma rybník slouží jako **propojovací motivace** k jednotlivým úkolům. Je na učiteli, zda příspěvek dále rozpracuje například do Environmentální výchovy.

Vstup do tématu

Žáci si sednou do kruhu a nejprve jmenují živočichy, kteří mohou žít v rybníce a v jeho nejbližším okolí. Učitel může pomáhat při vybavování asociací tím, že sám řekne zástupce živočichů, které ještě žáci nejmenovali (například zástupce hmyzu nebo žab).

2. Sluchové vnímání

Aktivita č. 1: POHYBUJ SE TIŠE A NASLOUCHEJ

Pokud chceme v přírodě něco vidět, musíme se **umět chovat tiše**. Často nejprve něco slyšíme a teprve poté vidíme nějakého živočicha.

Žáci se posadí na **židličky do kruhu**. Učitel vybere jednoho žáka, který se má postavit doprostřed kruhu, a zaváže mu oči. Učitel pak ukáže na dva žáky, kteří si mají tiše vyměnit místa, a nesmí přitom opustit kruh z židlí.

Žák se zavázanýma očima má poslouchat a snažit se podle zvuku odhadnout, kde se někdo pohybuje, a chytit některého z přemísťujících se žáků. Pokud se mu to povede, vymění si s ním místo.

Tip

V případě, že se žákovi uprostřed kruhu delší dobu nedaří nikoho chytit, vybere učitel dalšího žáka, který jde chytat.

Aktivita č. 2: ODKUD SLYŠÍŠ

Pomůcky: Učitel si připraví karty z **Pracovního listu pro žáky č. 1** – Bzunci, rozstříhané na jednotlivé kartičky.

Motivace

U našeho rybníka žijí zvláštní „hmyzáci“, kterým říkáme BZUNCI. Vydávají táhlý zvuk bzzzzzzzzz. Zkuste si zabzučet. Abyste je mohli spatřit, musíte pozorně poslouchat a poté ukázat správným směrem.

Hra

Učitel vybere **čtyři žáky** a postaví je **do čtyř rohů v místnosti**. Každému dá jednu kartu bzunka. Úkolem žáka v rohu místnosti je zabzučet, pokud na něj učitel ukáže. Ostatní žáci si položí hlavy na stůl na svoje složené ruce, aby neviděli, na koho učitel ukazuje. V okamžiku, kdy se ozve zabzučení, mohou ostatní žáci zvednout hlavy a **ukázat směrem, odkud si myslí, že se zvuk ozval**. V tomto okamžiku žák, který bzučel, ukáže obrázek svého bzunka, aby si všichni mohli zkontrolovat, zda ukazovali správně. Každý hráč, který bude představovat bzunka, dostane od učitele obrázek na kartičce, ta mu zůstává pro další použití. Je dobré připomínat žákům, aby si kartičku hlídali, neboť ji budou dál potřebovat.

Postupně tak rozdává učitel karty z **Pracovního listu pro žáky č. 1**, a to i prázdné obrázky a stíny. Učitel rozdává kartičky tak, aby bylo následně možné **skládat trojice obrázků k sobě** (obrázek, prázdný obrázek, stín).

Hru opakujeme tolikrát, **aby se všichni žáci vystřídali** a aby tak na konci hry měl každý žák alespoň jeden obrázek bzunka. Postupně tak rozdává učitel všechny karty z **Pracovního listu pro žáky č. 1**. Pokud nemá učitel ve třídě počet žáků dělitelný třemi, dá některým žákům kartičky dvě (zde dejte pozor, aby tyto dvě kartičky patřily stejnému bzunkovi) tak, aby rozdál všechny trojice obrázků.

Reflexe

Učitel rozdává žákům papír, na který si budou **malovat znaky pro hru a smajlíky**. Do prvního okénka si mají žáci namalovat ucho, protože **procvičovali sluchové vnímání**. K uchu přimalují **smějícího** se smajlíka nebo **zamračeného** smajlíka podle toho, zda dokázali správně ukázat směr, odkud se zvuk ozval. Je vhodné si se žáky popovídat o tom, proč je sluchové vnímání důležité pro učení (například: pokud správně slyším písmena, dokážu je napsat).

Tip

Doporučuji, aby si učitel udělal pro sebe poznámky, pokud si všiml, že **některému ze žáků tato činnost vůbec nešla**, a to ani po několikerém opakování. Při první hře se často splete i většina třídy, než se zaměří na poslouchání, pak se úspěšnost zvyšuje, nicméně jsou žáci, kteří neukáží ani jednou

správným směrem. Často to budou děti, které mají i vadu řeči, a není u nich dostatečně rozvinuté sluchové vnímání. Cvičení na aktivní naslouchání jsou důležitá následně i pro **rozvoj fonemického sluchu**.

3. Zrakové vnímání

Aktivita č. 1: BZUNKOVÉ A JEJICH STÍNY

Každý z žáků má u sebe jeden obrázek bzunka. **Na povel učitele – např. tlesknutí – vstanou a začnou hledat ve třídě svoje kamarády.** Každý bzunk si má najít svůj prázdný obrázek i stín. Všichni při pohybu bzučí a hledají se pomocí obrázků, které si ukazují, když se potkají. Pokud se již trojice najdou, sednou si na zem a přestanou bzučet. Tím učitel zjistí, kdo už je hotový. Zkontroluje, zda splnili úkol správně, pokud ne, vrátí je do hry. Hra končí v okamžiku, kdy všichni bzunci našli své stíny i prázdné obrázky.

Na pokyn učitele jednotlivé **skupiny vstanou, ukáží ostatním svého bzunka ve všech jeho podobách** a řeknou, jak a podle čeho se hledali a určovali, že k sobě patří. Učitel nepřijímá zdůvodnění „stejně jako ti před námi“, všichni musí znovu popsat, jak a podle čeho se hledali. Je třeba učit žáky vyjadřování, a to i tak, že zopakují to, co říkali ti před nimi. Musí tedy alespoň použít **sluchovou paměť**, aby mohli zopakovat to, co slyšeli od ostatních.

Aktivita č. 2: VÝROBA OBÁLKY A JEJÍHO OBSAHU

Žáci se vrátí na svoje místa v lavici a připraví si nůžky a papír A4. Učitel předvádí jednotlivé kroky názorně před tabulí, žáci to opakuji po něm.

Učitel vždy počká i na toho nejpomalejšího, případně mu pomůže. Pomáhat může i soused v lavici.

Postup výroby obálky

Položíme papír na lavici svisle.

Vezmeme pravý horní roh papíru a přehneme ho tak, aby vznikl trojúhelník. Vzniklý proužek odstříhneme.

Trojúhelník přehneme napůl a pak zpět. Vznikne naznačený přehyb. Přehyb obtáhneme modře.

Trojúhelník položíme na lavici před sebe nejdelší stranou. Protilehlý roh (vrchol) přehneme do středu nejdelší strany (označení středu strany vzniklo předchozím přeložením a je označeno modrou barvou) a poté vrátíme zpět. Tento přehyb obtáhneme zeleně.

Pravý dolní roh přeložíme podél zeleného přehybu k protilehlému zelenému konci.

Levý dolní roh přeložíme podél zeleného přehybu k protilehlému zelenému konci.

Horní roh označený modře, nyní ovšem pouze jeden, přeložíme směrem dolů a zakryjeme přehyby. Tím obálku zpevníme. Pokud chceme, aby vydržela obálka déle, je dobré přilepit tento roh.

Na vzniklou obálku si žáci něco namalují, aby si ji poznali. Stejným postupem vytvoří ještě jednu obálku.

Poté žákům učitel rozdá **Pracovní list pro žáky č. 2 – Malé bzunky** – který si rozstříhají na kartičky a ty vloží do jedné obálky. Do druhé obálky rozstříhají kartičky z **Pracovního listu pro žáky č. 3 – Žabíky a číslice**.

Aktivita č. 3: TŘÍDĚNÍ BZUNKŮ

Kdo z žáků už má **vyrobené obálky a nastříhané bzunky i žabíky**, může se pustit do třídění bzunků. Úkolem je přiřadit k sobě bzunka, jeho prázdnou variantu a jeho stín. Žák tak má prokázat, že pochopil **system třídění**, když hledal svoji trojici. Procvičuje zrakové vnímání i soustředění na práci.

Reflexe

Učitel si se žáky popovídá, **proč je důležité zrakové vnímání** pro učení (například: při třídění bzunků museli rozlišovat a přiřazovat podle různého množství znaků, to budou potřebovat při rozeznávání tvarově podobných písmen, což je důležité při čtení). Žáci si na papír, kam už namalovali a ohodnotili svoje sluchové vnímání, namalují oko a obálku. Ke každému obrázku si **přimalují smajlíka smějícího se nebo mračícího**, podle toho, zda se jim úkol dařil, či nikoli.

Aktivita č. 4: POCITY – ROZLIŠOVÁNÍ VÝRAZŮ TVÁŘE

Žáci si sednou do kruhu, učitel položí na zem **do kruhu jednu sadu velkých kartiček bzunků**, kteří mají obličej, a jednu sadu kartiček žabíků. Žák, kterého učitel určí, vezme jakoukoli kartičku a řekne, jak si myslí, že se bytost na kartičce cítí. Může také dodat, proč se tak cítí.

Žáci si rádi bytosti pojmenovávají. Lepší je nechat žáky jména vymyslet, ale lze pracovat i opačně: učitel řekne jméno (například Mračounek, Chechtalka, Usměváček, Zívalka, Ospalka, Šťastlivka, Máválek, Brečilka, Uplakánek, Smutnilka, ...) a žáci hledají, který žabík nebo bzunk toto jméno dostal a proč asi.

Tip

Záleží pak na učiteli a na situaci ve třídě, zda toto **téma dále rozvede**.

4. Orientace a vybavování matematických představ

Dobrá orientace v prostoru i na stránce, správné chápání pojmů vpravo, vlevo, pod, nad, nahoře, dole na ploše, chápání propojení pojmů číslo, číslice a počet – to vše je důležité při **vytváření matematických představ**.

Aktivita č. 1: POČÍTÁNÍ SE ŽABÍKY

Žáci položí na lavici **papír velikosti A4, na který budou pokládat čísla a kartičky**. Pracují s kartičkami žabíků a číslic podle pokynů učitele:

- *Najděte číslici ... a položte ji na lavici. Nyní k ní položte tolik žabíků, jaké množství*

označuje číslice.

- *Papír představuje rybník. Položte do rybníka libovolné 2 žabíky. Přidejte k nim další tři žabíky. Kolik je v rybníce žabíků?*
- *Nyní jeden žabík vyskočil z rybníka na břeh. Udělejte to. Kolik žabíků je nyní v rybníce?*

Takto lze pokračovat libovolně dlouho. Příklady učitel volí podle toho, do kolika žáci počítají.

Aktivita č. 2: ORIENTACE

Papír žáci přeloží na polovinu a tu zase na polovinu. Když papír rozloží zpět na velikost A4, mají **papír rozdělený na 4 části**, které lze pojmenovat – **vlevo nahoře, vpravo nahoře, vlevo dole, vpravo dole**.

Učitel připomene jména jednotlivých žabíků. Potom je jmenuje – doporučuji napsat jejich jména na kartičky nebo je očíslovat – a zadává, kam mají žáci žabíky na papíře umístit.

Tip

Pro rychlou kontrolu doporučuji **rozdělit** podobně jako papír **část tabule a obrázky na ni připevňovat například lepicí hmotou**, kterou lze snadno sejmut. V dalším kole je velmi vhodné, aby úkoly zadávali sami žáci. Je možné mít i několik žabíků v jedné části papíru.

Reflexe

Znak pro počítání doporučuji jedničku a k orientaci obrázků kruhu se šipkou nahoru, dolů, doprava a doleva. Žáci si opět stejným způsobem zaznamenají, zda se jim v úkolech dařilo. Učitel probere se žáky, **k čemu je potřebná orientace** (například: pravolevá orientace ovlivňuje rozeznávání písmen b-d-p-q) a co udělat, pokud se někomu nedařilo počítat. Já se snažím počítání zařazovat tak, aby zde byli úspěšní pokud možno všichni žáci a mohla jsem hodně chválit.

5. Zapamatování

V následujících hrách si žáci procvičí **zrakovou i sluchovou paměť**, která je **důležitá pro vlastní učení**. Dosud jsme procvičovali zrakové a sluchové vnímání bez zapojení paměti. Tím jsme si připravili žáky na náročnější úkoly. Učitel řekne žákům, že si procvičí, co si dokážou zapamatovat, pokud něco pouze uvidí nebo pouze uslyší.

Tip

Neprobírám s nimi ještě v tomto věku styly učení, přestože první náznaky, jaký styl budou preferovat, lze vyzorovat již při těchto cvičeních.

Aktivita č. 1 – RYBIČKY

Učitel si připraví jednu **sadu obrázků rybiček nastříhanou na jednotlivé kartičky**. Žákům rozdá **Pracovní list pro žáky č. 4** s obrázky rybiček. Žáci si připraví ořezané pastelky. Úkolem žáků je **vybarvit zadanou barvou** ploutvičky těm rybičkám, které jim učitel ukáže.

V okamžiku, kdy jsou všichni připraveni, učitel ukáže **tři libovolné rybičky**. Žáci si je mají

zapamatovat. Učitel schová ukázané rybičky, teprve pak řekne žákům, **jakou barvu mají k vybarvování použít**. (Jinak mají žáci tendenci okamžitě začít vybarvovat a zrakem pouze kontrolovat, zda zvolili správně. Vůbec se tedy nesnaží o zapamatování.)

Když mají všichni hotovo, **ukáže učitel znovu pro kontrolu rybičky**. Kdo udělal chybu, vybarví správné rybičky ploutve teď.

Tip

Hru opakujte ještě dvakrát, učitel pokaždé zvolí jinou barvu. Žák, který chce vybarvit ploutve rybičky, která je už má vybarvené (udělal v předchozí hře chybu), vybarví správnou pastelkou okolí ploutví.

Aktivita č. 2: USLYŠÍŠ JEN JEDNOU

Žáci se musí **naučit poslouchat, co mají dělat, a také to splnit**. Mnohdy jim dělá problémy **soustředit se na mluvené slovo**. Často se ptají, cože to mají dělat. Poslouchají, ale nevnímají.

Úkolem žáků je nyní **plnit úkoly, které učitel vysloví pouze jednou**. Učitel zadává úkoly postupně, nechává čas na splnění, ale neopakuje je. Kdo se ptá, toho učitel postaví a vyřadí z pokračování v tomto úkolu. Do dalšího se už zase může zapojit.

Varianta 1

Vybarvujeme těla již označených ryb. Vybidneme žáky:

- *Vezměte červenou pastelku.*
- *Najděte rybu s červenou ocasní ploutví, která má vyceněné zuby a plave doleva.*
- *Vybarvěte její zuby (tělo) modrou pastelkou.*

Varianta 2

Využíváme znalostí z orientace. Žákům řekneme:

- *Vezměte zelenou pastelku.*
- *Najděte rybu se zelenými ploutvemi, která se usmívá a plave nahoru.*
- *Vybarvěte rybu, která je od ní nejbližší vpravo.*

Varianta 3

Učitel pošeptá jednomu žákovi pokyn a ten ho má zopakovat celé třídě nahlas.

Reflexe

Nyní si žáci **nakreslí na papír pouze ucho nebo oko**, podle toho, která hra jim šla lépe. Učitel jim přiblíží potřebu zapamatování (například: sluchové soustředění a pamatování potřebujeme při výuce básničky, kterou nám rodič předříkává, zrakovou paměť potřebujeme při psaní – vybavování jednotlivých tvarů psacího písma).

Aktivita č. 3: VLASTNÍ RYBNÍK

Nakonec si všichni namalují **vodovkami vlastní rybník**. Než jim uschne, vystříhají si a dobarví rybičky. Ty potom nalepí do rybníka a okolí rybníka dokreslí pastelkami nebo fixami. Nemusí použít všechny rybičky, mohou malovat vlastní vodní živočichy, i ty, kteří žijí v blízkosti rybníka. To už je na nich. Všechny obrázky dejte na nástěnku.

Tip

Časově to docela vycházelo, rybníky stihly doschnout, než po sobě uklidili vodovky, vylili vodu do umyvadla a nastříhali a vybarvili rybičky. Také **lze namalování rybníka vložit před výrobu obálky**. To pak získáte **dost času na usušení** i těch „nejmokřejších“ rybníků.

6. Závěr

Na závěr si žáci sednou do kruhu. S sebou mají kartičky, kam si zaznamenávali, jak jim šly jednotlivé hry a cvičení. Spolu s učitelem se snaží vzpomenout, proč jednotlivé hry hráli a co jimi procvičovali. Nakonec učitel zadá, aby **každý žák pojmenoval činnost, která se mu nejvíc líbila, a jednu, která se mu nelíbila nebo mu nešla**.

Je dobré, když učitel hry, které se nedařily více žákům, zařazuje pravidelně do výuky. Klidně jim řekněte, že budete procvičovat, **aby se „uši naučily naslouchat a oči pozorovat“**. Pokud po půl roce hry zopakujete i s následnými reflexemi, bude učitel moci se žáky pozorovat, v kterých dovednostech se zlepšili.

Učitel **připomíná dětem činnosti, které tento den dělali**. Chvilí nechá žáky přemýšlet, jakého žabíka vyberou a položí před sebe na zem. Učitel tak získá zpětnou vazbu od dětí poměrně rychle. Nakonec učitel zadá, aby každý žák pojmenoval činnost, která se mu nejvíc líbila, a jednu, která se mu nelíbila nebo mu nešla.

OČEKÁVANÉ CÍLE A VÝSTUPY:

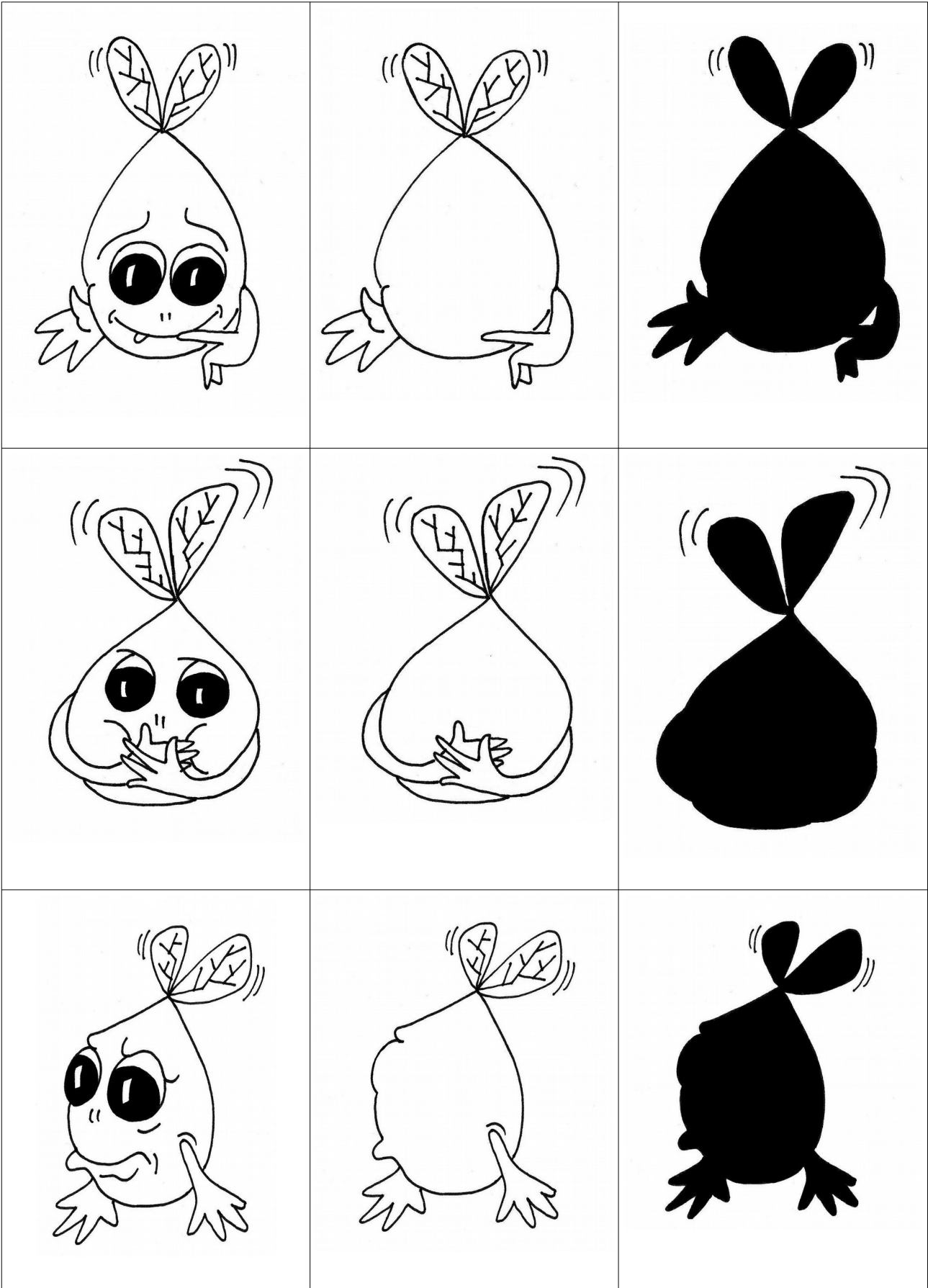
Žáci

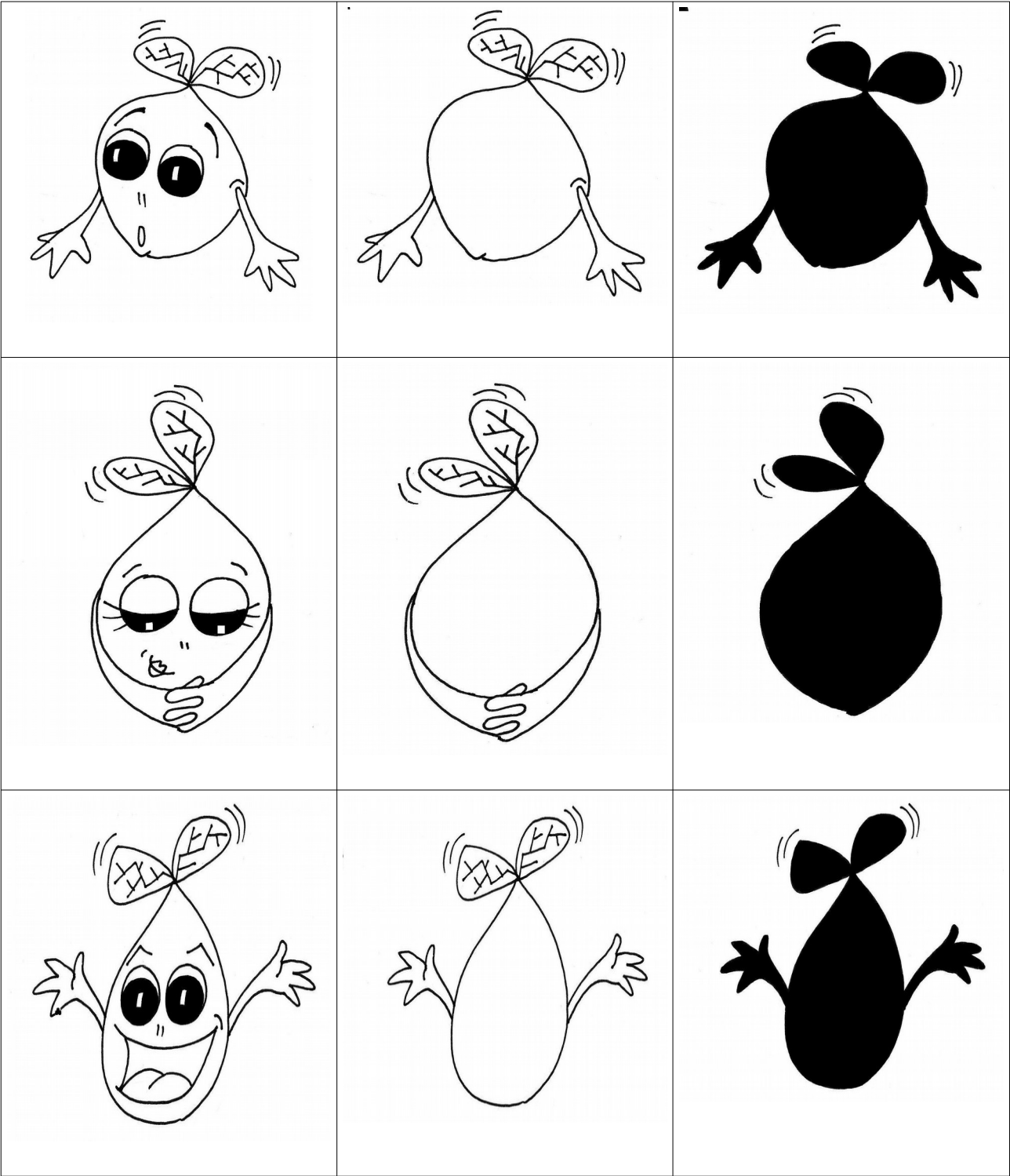
- dodržují pravidla hry
- spolupracují ve skupině
- procvičují svoje sluchové a zrakové vnímání, orientaci na ploše i paměť
- bezpečně používají nůžky
- komunikují ve skupině
- vyjadřují své názory před ostatními a vysvětlují je
- manipulují s předměty
- počítají s pomocí názoru

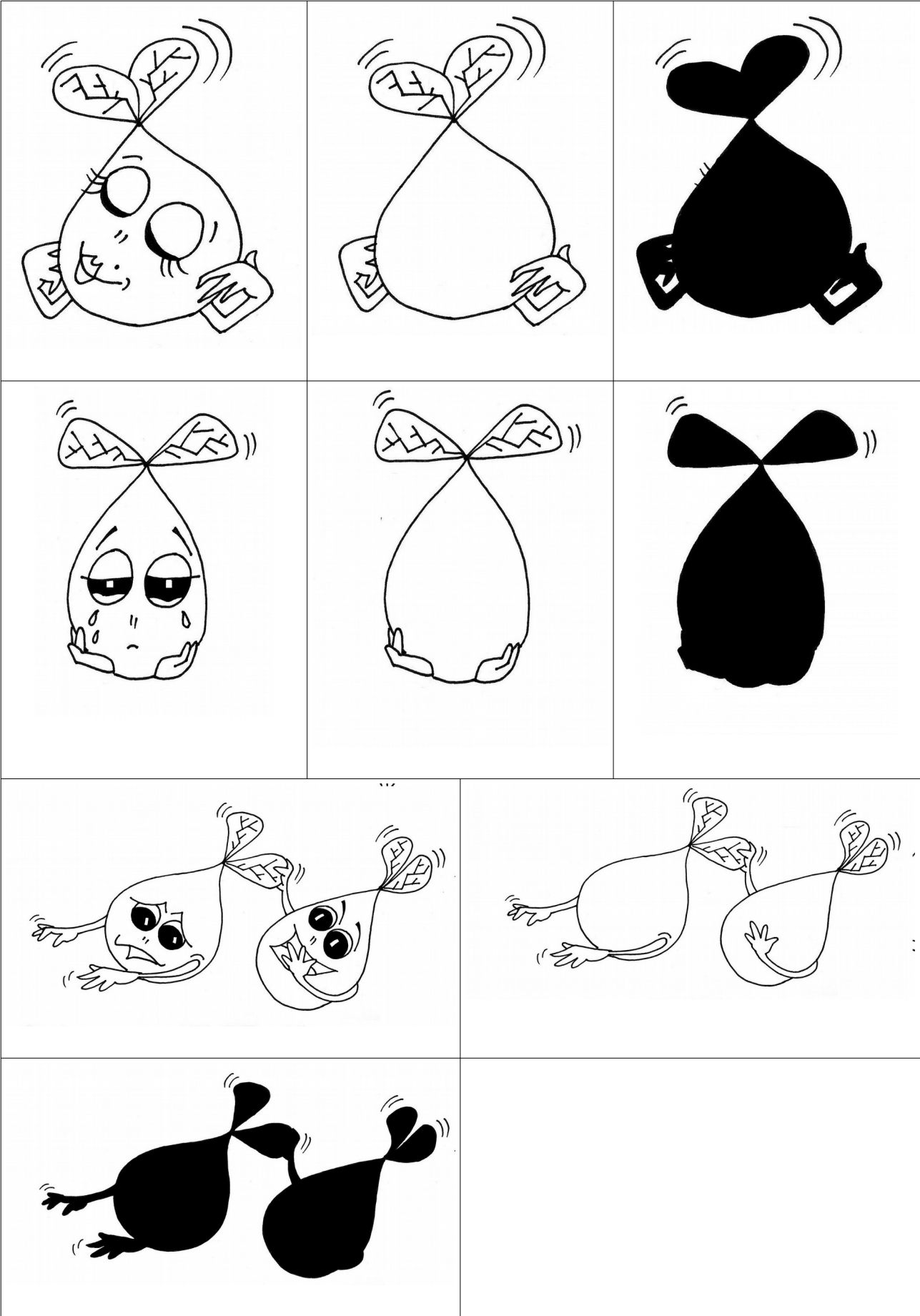
Zdroje

Zapletal, M.: *Hry v klubovně. Olympia, Praha 1986*.

Machková, E.: *Metodika dramatické výchovy. IPOS, Praha 2002*.

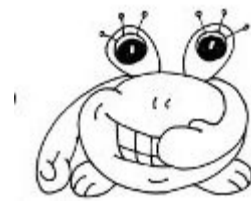

Pracovní list pro žáky č.3

1

2

3

4

5

6

7

8

Pracovní list pro žáky č.4

